

Komisja Językoznawstwa PAN oraz Wydział Polonistyki UJ

środa 21.06.2017 r., godz. 18:00

IJP PAN, Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków, Al. Mickiewicza 31

Temat ogólny referatów:

Program Gramatyki Rozproszonej

Prof. dr hab. **Hélène Włodarczyk**
(Université Paris-Sorbonne)

i

Prof. dr hab. **André Włodarczyk**
(Université Ch. de Gaulle - Lille i Paris-Sorbonne)

Geneza

Program gramatyki rozproszonej powstał w wyniku wieloletnich badań szczegółowych, jakie Hélène i André Włodarczyk prowadzili, najpierw samodzielnie, nad językami polskim i japońskim, a następnie w ramach nowo utworzonej w celu wyjaśnienia pozornie niczym niepowiązanych ze sobą zjawisk językowych jednolitej i spójnej teorii wypowiedzi w ramach teorii MIC (Meta-Informative Centering).

Metoda

Metoda typologiczna - jak się okazało - nie przyniosła oczekiwanych rezultatów w badaniach nad strukturami poruszanych zagadnień. Nowy matematyczny paradygmat (tzw. “transformacyjno-generatywny”), pomimo solidnych podwalin formalno-teoretycznych, ograniczając się wyłącznie do przetwarzania struktur hierarchicznych – można by rzec – siłą rzeczy zawężał zakres problemów i także nie nadawał się do adekwatnego opisanie zaobserwowanych zjawisk. Dopiero upowszechnienie metod powstałych w ramach obliczeń wykonywanych przez komputery, a zwłaszcza udostępnienie narzędzi komputacyjnych, umożliwiło proponentom programu *Gramatyki Rozproszonej* zachowanie pożądanej (tj. zadowalającej z punktu widzenia zaawansowania współczesnej wiedzy o języku) spójności w badaniach nad językami naturalnymi dzięki zastosowaniu metod weryfikacji i ewaluacji hipotez (*cluster analysis* oraz *data mining*).

Stan obecny

Zaletą teorii MIC jest (a) jednolitość opisu (włącznie z dążeniem do używania definicji wspólnych naukom takim, jak informatyka, logika i psychologia), z czego właśnie wynikają uściślenia terminologiczne, (b) oparcie na badaniach

interaktywnych (komputerowa eksploracja danych) oraz (c) nawiązanie do innych badań nad skupianiem uwagi. Fakt ten przyczynił się znakomicie do tego, by mogły powstać podstawy do prowadzenia badań transdyscyplinarnych na szerszą skalę w ramach programu *Gramatyki rozproszonej z uogólnioną idiomatyką*, w której wyróżnione zostały (przynajmniej) trzy rodzaje wykładników językowych treści należących do trzech warstw w przestrzeni konceptualnej wypowiedzi, jak następuje:

- 1) warstwa **para-informacji** – pojęcia, których celem jest ustalenie tożsamości tak zwrotnej jak i w opozycji do pierwotnie wybranych pojęć (im częściowo podobnych i częściowo przeciwstawnych),
- 2) warstwa **orto-informacji** – wyznaczona w wyniku enkapsulacji i ograniczona do jakiejś ramy skonfigurowana rozproszona informacja o rolach uczestników i zakotwiczeniach czasowo-przestrzennych sytuacji,
- 3) warstwa **meta-informacji** – podziały orto-informacji na meta-informacje pierwszego stopnia w wypowiedziach bazowych i drugiego w wypowiedziach rozszerzonych na podstawie skupiania uwagi oraz enkapsulowania treści.

Perspektywy

W lingwistyce opisowej: stosowanie rozwiązań teoretycznych GR do wykrywania (w różnych językach) wykładników struktur pojęciowych *Gramatyki rozproszonej*.

W lingwistyce teoretycznej: wzbogacenie teorii GR o zagadnienia dotyczące w pierwszym rzędzie kategorii językowych wyrażających pojęcia związane z uwagą (polegającą tak na (a) pierwotnej i wtórnej selekcji pojęć składowych sytuacji, (b) odgórnej i oddolnej kontroli uwypukleń (salience) i (c) uwarunkowań czasoprzestrzennych), a następnie innych kategorii takich, które wyrażają modalności epistemiczne czy też imperceptywne.

W robotyce: Rozszerzenie zakresu badań GR z próbami implementacji (realizacji komputerowej) rozwiązań teoretycznych. Możliwe zadania: zastosowanie technik enkapsulacji i multipleksowania w celu symulacji interfejsu między informacjami zawartymi w treści wypowiedzi a ich wykładnikami językowymi. Także integracja nowej teorii modalności epistemicznych.

W psycholingwistyce: Przebadanie wpływu uwarunkowań psychologicznych na omijanie wyrażania skoncentrowanej uwagi, co pozwala, na przykład w języku japońskim, na całkowite opuszczanie fraz podmiotowych lub też, w tzw. "wypowiedziach bezosobowych" w wielu innych językach, na zastępowanie ich frazami o podmiocie anonimowym.

W filozofii języka i językoznawstwa: Przebadanie hipotezy, że informacja nie jest po prostu różnicą potencjałów, lecz powstaje dopiero wtedy, gdy następuje transcendencja treści nad formą, tj. *ekstensja* i *intensja*. Badania nad językiem wykorzystujące pojęcia formalne są *konceptualne*, nie zaś *mentalne*, ponieważ jedynym językiem brany pod uwagę jest język naturalny. To znaczy, że tzw. "język mentalski" służy wyłącznie do inferencji na wiedzy, której zinterpretowaną reprezentacją jest splot gęsto uwarstwionych konceptualnych struktur sieciowych.

Streszczenia referatów

Program Gramatyki Rozproszonej (Distributed Grammar Program)

Prof. dr hab. André Włodarczyk (Université Ch. de Gaulle - Lille i Paris-Sorbonne):

wlodarczyk.andre@gmail.com

Znaki (nie tylko językowe) “znaczą”, ponieważ ich substytutowy charakter w stosunku do rzeczy umożliwia sygnalizowanie wszelkiego rodzaju informacji o nich. Wypowiedzi językowe są znakami złożonymi, tj. wyrażeniami jednostkowymi określonymi przez kanoniczne schematy słowne (walencyjne). Schematy te - zależnie od intencji komunikacyjnych tworzących przestrzenie konceptualne wypowiedzi - ulegają przekształceniom wedle reguł gramatycznych.

Przy takim założeniu zadaniem reguł gramatycznych nie jest odzwierciedlanie jakiejś struktury hierarchicznej domniemanej całościowej i jednolitej reprezentacji znaczenia, lecz *lokalne* (pomocnicze) dopasowywanie (przekształcanie) schematów do pochodzących z *rozproszenia* kopii różnego rodzaju informacji. Dlatego też poddana będzie ewaluacji przydatność - dla analizy wypowiedzi - pojęć zapożyczonych bezpośrednio z informatyki takich, jak: *zagnieżdżanie*, *enkapsulacja* oraz *multipleksowanie*.

Ogólnie można przypuszczać, że korelacja między myśleniem a mową przebiega *grosso modo* przez trzy warstwy przestrzeni konceptualnej: ontologiczną, semantyczną i pragmatyczną, do których – w tej samej kolejności – należą *para-informacje*, *orto-informacje* i *meta-informacje* wraz z odpowiadającymi im procesami budowania/rozumienia wypowiedzi: *emergencja/gruntowanie*, *konfigurowanie* i *koncentrowanie*.

Szyk wyrazów w ramach gramatyki rozproszonej

Prof. dr hab. **Hélène Włodarczyk** (Université Paris-Sorbonne)

Helene.Wlodarczyk@paris-sorbonne.fr

W warstwie meta-informacyjnej odróżniamy dwa rodzaje wypowiedzi: bazowe (o statusie całkiem *danym* lub *nowym*) i rozszerzone (w których topik ma status *dany* a fokus status *nowy*). Zatem w wypowiedziach bazowych podmiot i orzeczenie mają ten sam status, tj.: *dany* lub *nowy*. W wypowiedziach rozszerzonych status *dany* topiku łączy się z *nowym* komentarzem a status *nowy* fokusu z *danym* tłem. Odróżnienie wypowiedzi bazowych od rozszerzonych oraz określenie podmiotu, dopełnienia, topiku i fokusu jako wykładniki centrów uwagi pozwalają na jednolity opis tak języków o tak zwanym “szyku swobodnym” (tak jak np. języki słowiańskie) jak i języków o tak zwanym “szyku ustalonym” (jak n.p. francuski lub angielski).

Przy takich ustaleniach teoretycznych szyk wyrazów jawi się jako wykładnik meta-informacji przyczyniający się (wraz z intonacją, partykułami i formami przypadków deklinacji) do wyrażania czy też identyfikowania centrów uwagi w podstawowych strukturach wypowiedzi zarówno bazowych jak i *rozszerzonych*. Ponadto w językach o tzw. “szyku ustalonym” kolejność występowania wyrazów w

szyku służy przede wszystkim do wyrażania centrów uwagi w wypowiedziach *bazowych* w przypadku podmiotu i dopełnienia, podczas gdy w językach o tzw. “szyku swobodnym” szyk wyrazów w pierwszym rzędzie służy do wyrażania centrów uwagi w wypowiedziach *rozszerzonych* (za pomocą topiku i fokusu).

Z rozważań powyższych wynika, że w celu objaśnienia wszystkich możliwych zmian szyku wyrazów w wypowiedziach, należy uprzednio właściwie zdefiniować oraz odpowiednio wyznaczyć *kanoniczny szyk wyrazów*, który charakteryzuje wypowiedzi bazowe każdego języka.

Ważniejsze publikacje (autorskie) od roku 2000

- Bojar, Bożenna & Włodarczyk, Hélène.** 2016. [Orzekanie i informowanie](#). Rocznik Język - Komunikacja - Informacja, Wyd. RYS, Poznań.
- Włodarczyk, André.** 2003. [Les Homotopies du topique et du focus](#), *Ordre et distinction dans la Langue et le Discours*, Honoré Champion Éditeur, Paris: 513-529.
- 2003. [Les Cadres des situations sémantiques](#), *Études Cognitives / Studia Kognitywne* 5, Warszawa:35-51, (in English translation: [Frames of Semantic Situations](#), published in [Meta-Informative Centering in Utterances](#). John Benjamins Pub. Co., Amsterdam/Philadelphia 2013
- 2008. [Roles and Anchors of Semantic Situations](#), *Études cognitives / Studia kognitywne* 8, SOW, PAN, Warsaw.
- 2015. Informatyka szansą na rozwój naukowej lingwistyki, [Od informatyki i jej zastosowań do światopoglądu informatycznego](#), praca zbiorowa pod red. Pawła Stacewicza, Oficyna Wydawnicza Politechniki Warszawskiej, Warszawa 2015: 117-132.
- Włodarczyk, Hélène.** 2003, [L'Interprétation dynamique des centres d'intérêt dans les dialogues français et polonais](#), *Études linguistiques romano-slaves offertes à Stanisław Karolak*, Oficyna Wydawnicza Edukacja, Kraków: 511-528.
- 2004, Les Centres d'intérêt de l'énoncé en polonais et en français, *Énoncer – l'ordre informatif dans les langues*, dir. Pierre Cotte, Martine Dalmas et Hélène Włodarczyk, Coll. Sémantiques, L'Harmattan, Paris: 33-48.
- 2009. [Les Centres d'intérêt de l'énoncé et la cohérence textuelle en polonais et russe](#). *Revue des études slaves* LXXX/1-2, Paris 2009: 13-32.
- 2012. [L'emploi des pronoms personnels en polonais \(par contraste avec le russe et le français\)](#), *Revue des Études Slaves*, t. LXXXIII, fasc. 2-3, Études à la mémoire de J. Breuillard, sous la dir. de S. Viellard, Institut d'Études Slaves, Paris: 617-648.
- Włodarczyk, André & Włodarczyk, Hélène.** 2006a. [Focus in the Meta-informative Centering Theory](#), *La Focalisation dans les langues*, sous la dir. d'André Włodarczyk et Hélène Włodarczyk, Collection *Sémantiques*, L'Harmattan, Paris, p. 27-45.

- 2006b. [Subject in the Meta-informative Centering Theory](#), in *Etudes cognitives / Studia kognitywne* 7, SOW, Warszawa, 39-64.
- 2008a. The Pragmatic Validation of Utterances. *Études cognitives / Studia kognitywne* 8, SOW, PAN, Warszawa, p. 117-128.
- 2008b. [Roles, Anchors and Other Things we Talk About - Associative Semantics and Meta-Informative Centering Theory](#). *Intercultural Pragmatics*, Vol. 5. No. 3., Berlin/New York: Mouton de Gruyter, p. 345-366.
- (eds.). 2013. [Meta-Informative Centering in Utterances – between semantics and pragmatics](#), SLCS 143, John Benjamins Pub. Co., Amsterdam/Philadelphia 2013: 325.
- 2016a. [O pragmatycznej naturze predykcji \(czyli o metainformacji w orzekaniu językowym\)](#), *Poradnik Językowy*, Nr 8, Towarzystwo Kultury Języka, [Dom Wydawniczy Elipsa](#), Warszawa 2016: 7-21.
- 2016b. [Trójwarstwowa struktura informacji w treści wypowiedzi - szkic o programie Gramatyki Rozproszonej](#), *Investigationes Linguisticae*. Institute of Linguistics, Adam Mickiewicz University, Tom XXXIV, Poznań 2016.
- 2017. [Subjecthood and Topicality are both Pragmatic Issues](#), *Papers on and around the Linguistics of BA*, ed. Harada Y., Shudo S., Takekuro M. Institute DECODE Waseda University, Tokyo:1-10.

Publikacje dot. Programu Gramatyki Rozproszonej:

[kliknij [TUTAJ](#)]